

ВИЗНАЧЕННЯ Й ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ, КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається професійна надійність учителя фізичної культури. Головна увага звертається на компонентне представлення професійної надійності. Також встановлено й обґрунтовано критерії і показники професійної надійності вчителя фізичної культури на основі двобічного аналізу досліджуваної проблеми. З одного боку, враховувалась теорія надійності, з іншого – педагогічна наука.

Так, компонентами професійної надійності вчителя фізичної культури було визначено: діяльнісний, розвивальний і регулятивний. В основі професійної надійності вчителя фізичної культури (її джерело) ми розглядаємо професійну активність педагога. Причому при визначенні професійної надійності акцентується увага на якості його професійної активності. Діяльнісний компонент характеризує якість активності педагога стосовно себе. Розвивальний компонент оцінює активність педагога, спрямовану на розвиток учня. Регулятивний компонент пов'язаний з активністю вчителя, направленою на організацію навчання в умовах мінливого професійно-педагогічного середовища.

Ключові слова: учитель фізичної культури, професійна надійність, компоненти, критерії, показники.

А. Солтык. Определение и обоснование компонентов, критериев и показателей профессиональной надежности учителя физической культуры. В статье рассматривается профессиональная надежность учителя физической культуры. Главное внимание обращается на компонентное содержание профессиональной надежности. Также установлены и обоснованы критерии и показатели профессиональной надежности учителя

физической культуры на основе двухстороннего анализа исследуемой проблемы. С одной стороны, учитывалась теория надежности, с другой – педагогическая наука.

Так, компонентами профессиональной надежности учителя физической культуры было определено: деятельностный, развивающий и регулятивный. В основе профессиональной надежности учителя физической культуры (ее истоки) мы рассматриваем профессиональную активность педагога. Деятельностный компонент характеризует качество активности педагога по отношению к себе. Развивающий компонент оценивает активность педагога, направленную на развитие учащегося. Регулятивный компонент связанный с активностью педагога, направленной на организацию обучения в условиях переменной профессионально-педагогической среды.

Ключевые слова: учитель физической культуры, профессиональная надежность, компоненты, критерии, показатели.

A. Solytk. Definition and substantiation of components, criteria, and indices of professional reliability of a teacher of physical education. The article deals with professional reliability of a teacher of physical education. Primary attention is paid component representation of professional reliability. The author has also defined and substantiated criteria and indices of professional reliability of a teacher of physical education. Components and indices are defined on the basis of two-sided analysis of the issue under research. On the one hand, theory of reliability has been taken into account; on the other hand – pedagogical science.

Thus, we have defined three components of professional reliability of a teacher of physical education –

activity component, development component, regulatory component. We consider professional activity of a teacher as the basis for professional reliability of a teacher of physical education (its source). At the same time, when defining professional reliability, the quality of professional activity of a teacher is stressed on. The activity component characterizes the quality of teacher's activity in relation to himself. The development component assesses teacher's activity aimed at the development of students. The regulatory component, related to the activity of a teacher, is aimed at the organization of educational process under conditions of unsteady professional and pedagogical environment.

Key words: a teacher of physical education, professional reliability, components, criteria, indicators.

Мета: визначити та обґрунтувати компоненти, критерії й показники професійної надійності вчителя фізичної культури.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Аналіз літературних джерел, присвячених проблемі надійності, підтвердив наявність великої кількості визначень і тлумачень даного терміна як у повсякденному житті людини, так і професійній діяльності. Виділення із усього переліку властивостей і характеристик, віднесених до надійності вчителя фізичної культури, повинно здійснюватись за певними науковими правилами і бути тісно пов'язане з особливостями його професійної діяльності.

Зважаючи на те, що професійна надійність учителя фізичної культури уособлює в собі два важливих напрямлення: це теорія надійності, з одного боку, і педагогічна наука – з іншого. Для кращого розуміння досліджуваної нами проблеми зупинимось на кожному з них окремо. Для цього не-

обхідно визначити основні компоненти, сформулювати критерії та обґрунтувати показники професійної надійності.

Аналіз досліджень і публікацій. З позиції педагогіки компонентне представлення різних понять і термінів є досить поширеним та створює теоретичну й методологічну базу педагогічної науки. Проте кількість компонентів та їх види суттєво різняться і, у першу чергу, обумовлені самою суттю досліджуваного явища. Так, у загальному педагогіка може розглядатися за трьома компонентами: навчання (дидактика), виховання, розвиток. Дидактику представляють наступні компоненти: процес і види навчання, зміст, мета і завдання освіти, принципи й закономірності навчання, форми й методи навчання, оцінювання і контроль результатів навчання. Важливо зазначити, що компоненти мають бути об'єднані різними смисловими взаємозв'язками, до яких відносять морфологічні, структурні, функціональні, генетичні [11, 22].

Цілісний педагогічний процес також розглядають за окремими трьома компонентами. Важливою бачиться цілеспрямована педагогічна діяльність, яку здійснює фахово підготовлений педагог. Іншим компонентом виступають вихованці, на котрих здійснюється педагогічний вплив і які знаходяться в центрі педагогічного процесу. Третій компонент системи утворюють зміст та умови виховання [8, 59].

Також до педагогічного процесу належать інші компоненти: цільовий, змістовий, діяльнісний та результативний [8, 59]. Схожий зміст і смислове розуміння компонентного складу з педагогічним процесом має навчальний процес, у якому головними стають учителі (викладачі), учні, зовнішні умови і зміст навчання [11, 35].

Суттєва відмінність від навчального процесу проглядається у компонентному складі процесу навчання. На відміну від попереднього визначення, при розгляді процесу навчання на передньому плані постає взаємодія між учителем і учнем. У результаті цього виділяються інші компоненти: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регу-

лятивний та оцінювально-результативний [5, 147].

Окрім цього у педагогіці визначають компоненти й в інших термінах та поняттях, зокрема у професійній діяльності. Так, професійна діяльність за Н. Кузьміною [7, 95] складається з трьох компонентів: конструктивна, організаторська та комунікативна діяльність.

А. Щербаков, досліджуючи педагогічну діяльність, виокремив вісім компонентів: конструктивний, організаторський, орієнтаційний, комунікативний, інформаційний, розвивальний, мобілізаційний та дослідницький [13, 88].

Завершуючи короткий огляд компонентного змісту головних термінів педагогіки, у своєму дослідженні орієнтуватимемось на педагогічний і навчальний процеси. Оскільки, при вивченні надійності фахівця важливими складовими є: сама людина, яка забезпечує діяльність; якість роботи, або ж результати праці; мінливі умови середовища і час роботи. Порівнюючи із педагогічними термінами, найбільш близьким за логікою дослідження бачиться навчальний процес (педагогічний процес). Так, у ньому ми можемо акцентувати на педагогові, котрий виконує свою роботу. Як результати праці спробуємо вивчати учнів, зокрема зміни, які відбуваються з ними в ході навчально-виховного процесу. Також важливими виступають зовнішні умови, які визначено нами як професійно-педагогічне середовище.

Далі зупинимось більш детально на характеристиці компонентів; визначенні критеріїв і показників професійної надійності вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки надійність учителя фізичної культури, як зазначалось вище, уособлює в собі одночасно теоретичні положення теорії надійності та методологію педагогічної науки, здійснимо аналіз досліджуваної проблеми окремо за кожним напрямом.

Так, для аналізу літературних джерел та виділення важливих показників, пов'язаних із проблемою надійності, нами використано метод контент-аналізу. Контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення доку-

ментів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів [6, 61]. Одним із типів контент-аналізу, що був використаний у нашому дослідженні, є кількісний аналіз, який націлений на виявлення частоти окремих тем, слів або символів, що містяться у тексті. Іншими словами, нами поставлено завдання проаналізувати визначення надійності та виявити ті властивості й характеристики, які найбільш зустрічаються в термінах надійності людини.

Використання контент-аналізу дозволило нам із 31 різної властивості, які були в основі 37 типів визначень надійності, виявити ті, котрі найбільш поширені і часто вживаються при формулюванні поняття надійності. Найбільшу частоту появ набула – безпомилковість (24,32%). Дещо меншою за значимістю науковці вказують на характеристику надійності, пов'язану з внутрішніми затратами (ціною), яка становить 16,22%. Далі на однаковому рівні виявилась ціла низка характеристик, які набрали однакову кількість появ у визначеннях – 13,51%. До них належать: безвідмовність, працездатність, результативність, своєчасність, стійкість. 10,81% появ у тексті припало на відновлюваність та ефективність. Водночас фіксуємо ті характеристики надійності, які найменш зустрічаються у термінах і визначеннях, та мають поодинокую появу в текстах. До них відносять: безперервність процесу, витривалість, відповідальність, досягнення мети, завадостійкість, керованість, опірність, оптимальність, організованість, стабільність, які отримали по 2,7%. Решта характеристик розташувалось в межах від 5% до 10% появ у текстах. Так, по 5,41% набрали: аварійність, безпечність, втомлюваність, живучість, збереження, стан здоров'я, успішність, цілісність. По 8,1% було віднесено до: готовності, параметрів праці, точності та якості.

Ураховуючи значимість цих характеристик у понятійному представленні терміна надійності та зважаючи на специфіку професійної діяльності вчителя фізичної культури, нами визначено три головних показ-

ники, які стали основою професії надійності. До них нами віднесено: безпомилковість, самовіддачу та ефективність професійної діяльності вчителя фізичної культури [10, 288]. Опираючись на специфіку професії вчителя фізичної культури та встановлення основних показників надійності, ми сформулювати поняття професійної надійності вчителя фізичної культури. Так, під даним терміном ми розглядаємо професій-

пов'язана з навчальним процесом, то її якість будемо оцінювати стосовно трьох складових: до самого себе; до учня; до змісту та умов професійно-педагогічного середовища. Таким чином, професійну надійність представимо трьома компонентами: діяльнісним, розвивальним і регулятивним.

Діяльнісний компонент з позицій педагогіки визначатиме якість професійної активності педагога, а з точ-

фесійної надійності вчителя фізичної культури представлені на *рис. 1*.

Проведемо більш детальне обґрунтування компонентів, визначення критеріїв і встановлення зв'язку з показниками професійної надійності.

Як зазначалось вище, до одного з важливих показників надійності нами було віднесено самовіддачу педагога. Відповідно до визначень [9, 31], під самовіддачею розуміють цілковиту віддачу всіх своїх сил, знань, здібно-

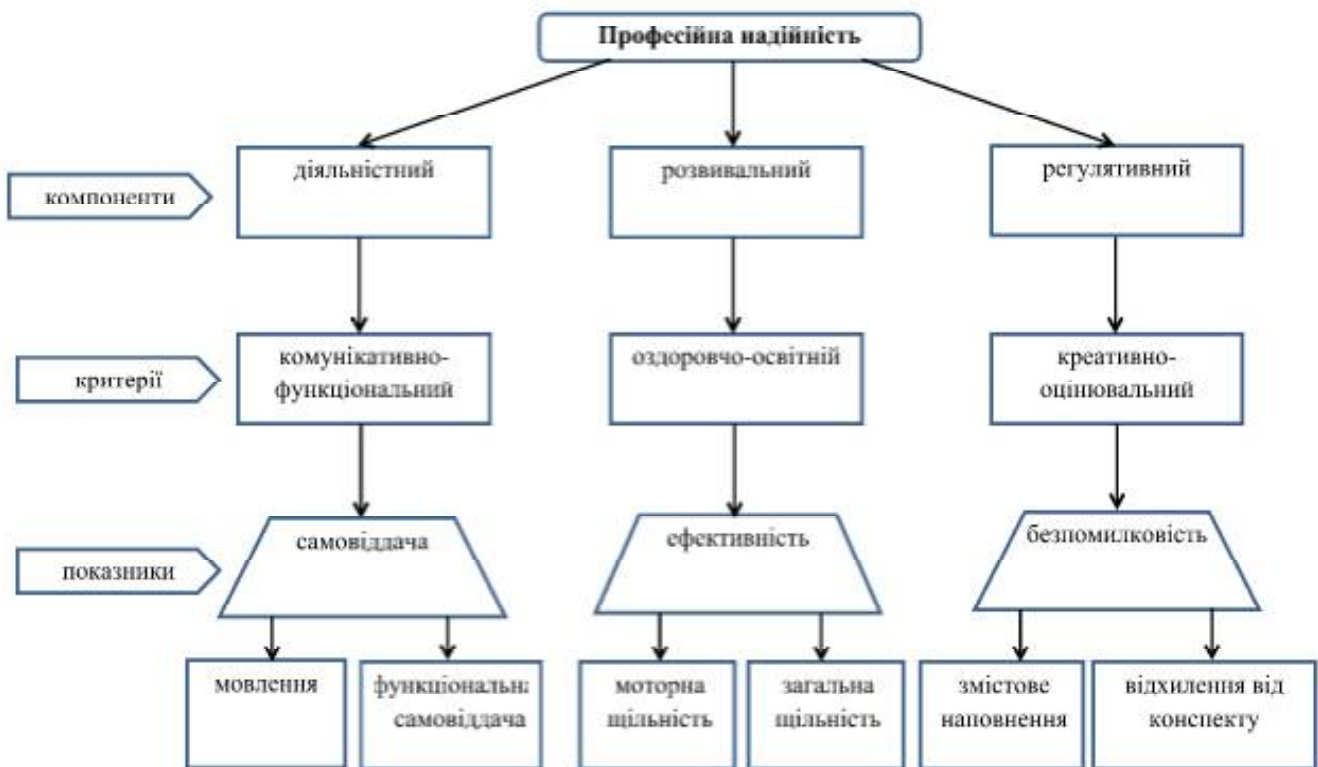

Рис. 1. Компонентне представлення професійної надійності вчителя фізичної культури.

ну активність педагога, що характеризується достатнім рівнем безпомилковості, ефективності та самовіддачі в мінливих умовах професійно-педагогічного середовища впродовж уроку.

Зважаючи на викладений матеріал, присвячений педагогічним термінам, та визначення основних надійнісних характеристик, притаманних учителю, спробуємо сформулювати основні компоненти професійної надійності. Оскільки основним її підґрунтям є активність педагога, то надійнісні характеристики визначаються якістю даної активності. З огляду на те, що активність учителя фізичної культури безпосередньо

ки зору теорії надійності відповідатиме самовіддачі. У свою чергу, розвивальний компонент у педагогічному аналізі акцентуватиме увагу на активності вчителя, направленої на розвиток учня; з іншого боку, характеризуватиметься таким показником надійності як ефективність. І третій компонент, регулятивний, оцінюватиме активність учителя, спрямовану на організацію навчання в умовах мінливого професійно-педагогічного середовища, а з іншого боку, відповідатиме показнику безпомилковості, яка безпосередньо залежить від грамотності й успішності вирішення організаційно-методичних завдань уроку. Загалом усі компоненти про-

стей.

Для створення власного представлення самовіддачі вчителя фізичної культури потрібно означити кілька напрямів вживання терміна. Ідеться про самовіддачу педагога, самовіддачу у сфері фізичної культури, самовіддачу у процесі здійснення професійної діяльності.

Виходячи з кожного окремого трактування поняття самовіддачі, воно матиме дещо окремий зміст і розуміння. З позиції самовіддачі педагога на передній план постають питання, пов'язані з витратами своїх зусиль, віддачею всіх сил, знань, умінь як педагога. А це, у свою чергу, вимагає цілковитої витрати розумових,

духовних та фізичних сил. Учитель зобов'язаний бути коректним, делікатним у взаєминах, максимально уважним до проблем інших, з повагою ставитись до учнів, постійно виявляти інтерес та цікавість до власної роботи. Він повинен не лише мати низку професійних якостей, таких як тактовність, ерудованість, інтелігентність, терпіння та витримку, наполегливість тощо, а і повною мірою застосовувати їх у своїй професії.

Окрім того, самовіддача безпосередньо пов'язана з намаганнями вчителя постійно самовдосконалюватися і саморозвиватися, покращувати рівень професійної майстерності, збільшувати власний кругозір. Динамічний розвиток суспільства, суттєві зміни, які відбуваються в освітньому середовищі, вимагають від нього постійно рухатись уперед, вивчати сучасний передовий досвід, оволодівати новими інноваційними методами навчання, удосконалювати методику навчання, використання сучасних засобів і знарядь праці.

Зазначені прояви самовіддачі педагога цілком відповідають діяльнісному компоненту професійної надійності вчителя фізичної культури. Проте, зважаючи на складність повністю охопити всі сторони діяльнісного компонента, зупинимось на двох найбільш вагомих складових.

Логічним і виправданим у цьому зв'язку стане використання комунікативно-функціонального критерію. Він вказує на те, що одним мірилом, напрямом оцінювання активності вчителя фізичної культури буде вербальна (мовленнева) діяльність. Здійснення навчально-виховного процесу неможливе без спілкування, яке відбувається між педагогом та учнями. Оскільки слово залишається головним інструментом, основним засобом вербального спілкування. Слово не лише передає потрібну навчальну інформацію, воно позитивно впливає на розвиток особистості, свідомість учнів, на їхній розум і почуття, сприяє формуванню позитивних якостей тощо. Кількість отриманих знань, засвоєного матеріалу школярами знаходиться у прямій залежності від обсягу переданої педагогами інформації. Учитель фізичної культури так, як і з інших предметів, мусить максимально ефектив-

но використовувати свій мовленнєвий апарат. Таким чином, показник самовіддачі враховує затрати, пов'язані з мовним апаратом. Як кількісну оцінку навантаження на мовний апарат використовуватимемо підрахунок слів і команд, які вчитель проголошує під час уроку.

Другим мірилом активності вчителя фізичної культури послужить функціональна самовіддача. Це важлива особливість професії, оскільки вчитель фізичної культури повинен мати добру фізичну форму, здійснювати багато переміщень під час уроку, брати участь у різних ігрових ситуаціях, уміти показати певні технічні елементи, рухові дії тощо. Саме функціональний критерій діяльнісного компонента дозволить нам оцінити ступінь активності педагога стосовно виконаної ним рухової діяльності під час уроку. Найбільш інформативним показником для обліку функціональної самовіддачі є аналіз роботи серцево-судинної системи. Отже, діяльнісний компонент через призму функціонального критерію оцінювання самовіддачі можливо визначити шляхом встановлення частоти серцевих скорочень.

Наступним кроком у дослідженні надійності вчителя фізичної культури розглянемо професійну активність, спрямовану на учня. Як зазначалось вище, надійність визначається не стільки самою активністю педагога, скільки якістю цієї активності. Виходячи з цього, якість активності, направленої на учня, можна встановити, беручи за основу розвиток школяра. Одним із важливих завдань, що вирішуються на уроках фізичної культури, є виховання всесторонньо розвинутих і здорових особистостей. Фізична культура разом із зміцнення здоров'я сприяє розвитку фізичних, розумових та морально-вольових здібностей, позитивно впливає на гармонійне формування учня, забезпечує активну життєву позицію, допомагає забезпечувати оптимальну рухову активність тощо.

Ураховуючи те, що неможливо в одній науковій роботі дослідити всі сторони та охопити всі ознаки розвитку учня, котрі змінюються в процесі занять фізичними вправами, нам необхідно встановити чіткий кри-

терій, пов'язаний із розвивальним компонентом. Це, у свою чергу, дозволить нам винести на передній план ті основні ознаки розвитку, які мають найбільше значення, з одного боку, для навчального процесу з фізичної культури, з іншого – урахувати-муть надійнісні характеристики.

Оскільки найбільш важливими сторонами розвитку учня, що реалізуються в навчальному процесі з фізичної культури, є його здоров'я та освіта, то в подальшому дослідженні розвивального компонента нами було вибрано оздоровчо-освітній критерій. І це зумовлено тим, що сьогодні здоров'я дітей і підлітків є проблемою першочергової важливості. Від успішності її вирішення залежить майбутнє країни, її генофонд, науковий та педагогічний потенціал суспільства тощо. В умовах погіршення стану здоров'я, різкого обмеження рухової активності, викликаного впровадженням у життя сучасних інформаційних технологій, автоматизацією та технологічним прогресом, питання збереження та покращення здоров'я набуває ще більшого значення. Серед ефективних засобів вирішення – уроки фізичної культури.

Іншою важливою складовою розвивального компонента вважаємо освіту учня. Незважаючи на певну специфіку уроків фізичної культури, освітня спрямованість також має вагомий значення в розвитку особистості. На відміну від інших предметів, що викладаються у школі, на уроках фізичної культури здійснюється навчання основних видів рухової активності (ходьба, біг, метання, лазіння, утримання рівноваги тощо). Окрім навчання рухових дій, школярі отримують різні знання, пов'язані з основами здорового способу життя, раціональною організацією рухової діяльності, впливом фізичного навантаження на організм людини, відомості щодо розвитку фізичних якостей, контролю і самоконтролю рівня фізичної підготовленості тощо.

У цьому зв'язку саме оздоровчо-освітній критерій виступає мірилом розвивального компонента, конкретизує ті сторони розвитку учня, на які робиться основна увага в нашому дослідженні. Оскільки основним виступає не сам учень, а професійна активність учителя фізичної культури

ри, направлена на розвиток учня, з однієї сторони, з іншої – важливість розгляду розвивального компонента з урахуванням надійнісних характеристик, то показником, який характеризуватиме розвивальний компонент, нами обрано ефективність. Іншими словами, одним із показників професійної надійності вчителя фізичної культури вважаємо ефективність професійної активності, яка має оздоровчо-освітню спрямованість і направлена на розвиток особистості.

Виходячи з того, що вихідним поняттям ефективності виступає відношення корисного ефекту діяльності до затрат на його отримання, на нашу думку, ефективність діяльності вчителя фізичної культури повинна мати результативний характер. У нашому випадку ефектом служитиме результат реалізації педагогічних заходів, зусиль, спрямованих на покращення фізичного стану, рівня фізичної підготовленості, рухової активності вихованців.

Наступним важливим завданням в нашому дослідженні надійності вчителя є конкретизація показника ефективності. Зважаючи на великий спектр різних зрушень, які відбуваються з учнями на заняттях з фізичної культури, зокрема у руховій діяльності, розумовій сфері, мотиваційно-вольовій тощо, необхідно встановити той показник ефективності, який характеризував би ефективність, мав можливість кількісно бути оціненим і мінімізував вплив експериментатора на його оцінювання. Саме оздоровчо-освітній критерій розвивального компонента дозволяє більш чітко й однозначно підійти до конкретизації змісту показника ефективності.

Беручи до уваги оздоровчий критерій розвивального компонента, на передньому плані постає рухова активність учня як основна передумова отримання оздоровчого ефекту від уроку. У цьому зв'язку показника ефективності, на нашу думку, доцільно використати моторну щільність уроку, оскільки серед головних завдань, які ставить перед собою вчитель фізичної культури, є збільшення рухової активності школярів.

Саме показник "моторна щільність уроку", який розраховується як

відношення суми часу, затраченого на виконання фізичних вправ до тривалості уроку, дозволяє оцінити рухову активність учнів [12, 55].

Розглядаючи показник моторної щільності на уроці, можемо констатувати його повну відповідність стосовно поняття ефективності. Так, ефектом, або ж результатом уроку стає кількість рухової діяльності учнів, визначеної в часовому вимірі. До затрат учителя відносимо тривалість уроку. Як правило, тривалість уроку в загальноосвітніх навчальних закладах складає 45 хвилин. Іншими словами, педагог розпоряджається певним часовим проміжком для того, щоб максимально заповнити його руховою активністю учнів, що й характеризуватиме в нашому випадку ефективність діяльності. Водночас рухова активність учнів, виражена показником моторної щільності, відповідатиме розвивальному компоненту професійної надійності вчителя з урахуванням освітнього критерію.

Проте, окрім виконання рухових завдань, учні отримують певну інформацію і роз'яснення про доцільність цих завдань, отримують методичні поради. Тому поряд із моторною щільністю варто визначати загальну щільність уроку. Так, загальна щільність розраховується як відношення суми раціонально затраченого часу до тривалості уроку [12, 53]. На відміну від моторної щільності, загальна щільність уроку враховує також той час, котрий учитель використовує для забезпечення навчальної функції. Пояснення навчального матеріалу, показ вправ, контроль стану здоров'я, коли учні знаходяться на місці і не виконують руховий дії, дозволяє педагогу забезпечити освітнє спрямування уроку з фізичної культури. Таким чином, наскільки вчителю вдалось раціонально використати час, відведений на урок, позначений загальною щільністю, буде характеризувати ефективність розвивального компонента професійної надійності з урахуванням освітнього критерію.

Далі зупинимось на поясненні регулятивного компонента професійної надійності вчителя фізичної культури. У нашому розумінні, регулятивний компонент професійної надійності пов'язаний із регулятивною

діяльністю педагога. Під час уроку з фізичної культури вчителю доводиться виконувати низку професійних дій, спрямованих на організацію навчального процесу. Учитель наперед планує зміст і схему заняття, враховує стан матеріально-технічної бази, дотримання норм техніки безпеки, наявний спортивний інвентар та обладнання, погодні умови, мікроклімат у приміщенні, психофізіологічні й фізичні можливості учнів, прогнозує різні педагогічні ситуації, що можуть виникнути, передбачає можливу реакцію дітей на фізичне навантаження, зважає на свої професійні і фізичні можливості тощо. Загалом регулятивна діяльність учителя фізичної культури має складний, варіативний характер. Він у ході уроку подає управлінські команди, приймає безліч рішень, постійно контролює, оцінює, спостерігає за станом та ходом процесу навчання.

Реалізується регулятивний компонент через спілкування, активну взаємодію між учителем та учнями, направлену на вирішення поставлених освітніх завдань. Зважаючи на багатогранність регулятивного компонента у професійній діяльності вчителя фізичної культури, для подальшого його дослідження обрано креативно-оцінювальний критерій.

Загалом креативність є творчою новаторською діяльністю, що характеризується здатністю для продукування новаторських ідей, підходів, нестандартних способів вирішення поставлених завдань тощо. Іншими словами, креативність полягає у здатності творити, створювати, привносити щось нове в наше життя [2, 78]. Також із креативністю пов'язують здатність відхилятися від традиційних схем мислення, уміння творити нові, незвичайні ідеї, швидко розв'язувати різні проблемні ситуації [3, 455].

Загалом уроки з фізичної культури повинні відрізнятися усебічним впливом на організм учня, різноманітністю фізичних вправ, застосуванням різних методів та методик, направлених на гармонійний розвиток особистості. Саме креативність допомагає педагогу більш успішно вирішувати поставлені завдання.

Окрім креативності, важливим критерієм регулятивного компонента постає оцінювальний. Оцінюваль-

на діяльність у роботі педагога відіграє ключову роль, допомагає не лише організувати процес навчання, а й сприяє подальшому професійному самовдосконаленню та самореалізації вчителя [1, 339]. К. Делікатний [4, 49] зазначає, що оцінювальна діяльність слугує не лише для контролю знань, вона виступає засобом керування, корекції і стимулювання в навчальному процесі.

Повертаючись до професії вчителя фізичної культури, оцінювальна діяльність набуває ще більшого змісту. Так, педагог постійно здійснює оцінювання низки параметрів, зокрема: рівня навчальної діяльності учнів, стану їхнього здоров'я, психофізіологічних та фізичних можливостей, реакції організму на фізичне навантаження, рівня засвоєння навчального матеріалу, якості виконання технічних елементів тощо. Педагог здійснює самооцінку власних педагогічних дій, він завжди аналізує ефективність своїх управлінських рішень, свою поведінку, взаємодію з учнями, ефективність спілкування тощо.

Разом із тим здійснення регулятивного компонента в педагогічній діяльності завжди супроводжується низкою труднощів. Зокрема, у професії вчителя фізичної культури їх можна розділити на два види: об'єктивний і суб'єктивний. До об'єктивних труднощів відносимо ті, які не залежать від учителя, а саме: низький рівень фізичної підготовленості учнів, низьку вмотивованість та недостатню сформовану потребу до занять фізичними вправами, погану якість або ж відсутність належного спортивного обладнання та інвентарю, відсутність відповідної матеріально-технічної бази, порушення норм техніки безпеки або санітарно-гігієнічних норм, погодні умови тощо. До суб'єктивних належать ті, що пов'язані з особою вчителя фізичної культури, а саме: слабка його кваліфікація, невміння раціонально використовувати спортивний інвентар, нездатність показати певні види фізичних вправ, неохайність та поганий зовнішній вигляд тощо.

Оскільки оцінювальний критерій нами покладено в основу регулятивного компонента професійної надійності, то надалі наша увага спрямо-

уватиметься саме на аналіз помилок, які виникають у професії вчителя фізичної культури.

Усі зазначені труднощі призводять до виникнення у професійній діяльності педагога низки помилок. Тому, розглядаючи регулятивний компонент професійної надійності, нами використано показник безпомилковості. Окрім того, важливо зазначити, що з великої кількості помилок, які виникають під час уроків з фізичної культури, для нас найбільше значення мають ті, що викликані неправильними діями самого вчителя.

Педагог повинен максимально уникати допущення помилок у роботі. До того ж своїми діями та вказівками він впливає на учня, на його фізичний стан, організовує його рухову активність. Недотримання або ж нехтування нормами техніки безпеки, невідповідність фізичного навантаження, порушення правил методики та організації навчального процесу можуть призвести до виникнення багатьох негативних ситуацій, зокрема, травматизму та ушкоджень під час уроків, появи стану перетренованості, а в найгірших випадках – до трагічних наслідків. Звідси доходимо висновку, що безпомилковість у професійній діяльності є одним із важливих показників надійності вчителя фізичної культури.

Серед найбільш оптимальних шляхів вияву помилок є визначення відхилення параметрів роботи від заданого режиму. Поняття "помилка" повинно завжди співвідноситись із похибкою [14, 109]. Будь-які відхилення в роботі, більші ніж "допустимий коридор" (похибка), завжди розцінюються як помилка. Якщо в технічних, операторських професіях діяльність регламентована певними правилами, інструкціями, вказівками, відхилення від яких дає підстави бачити помилку, то в діяльності вчителя фізичної культури таким орієнтиром може бути план роботи під час проведення уроку.

Відповідно кількісним значенням безпомилковості може виступати ступінь відхилення дій учителя від наміченого плану роботи. Саме ним можна вважати використати конспект уроку.

Конспект уроку виступає детальним конкретизованим планом робо-

ти вчителя [12, 188]. Загалом конспект уроку містить завдання, які педагог повинен розв'язати на уроці. У конспекті зазначається його зміст, визначаються вправи, які підлягають вивченню. Навпроти кожної вправи вказується дозування, яке встановлюється за обсягом та інтенсивністю виконання вправи. Також обов'язковим компонентом конспекту є методичні та організаційні вказівки, які акцентують увагу вчителя на важливих елементах заняття, допомагають правильно здійснювати управлінську функцію.

Отже, оцінка безпомилковості залежатиме від розбіжностей проведення уроку та конспекту.

Позначивши показник безпомилковості, який відповідає оцінювальному критерію регулятивного компонента професійної надійності вчителя, зупинимось на конкретизації безпомилковості через креативний критерій. Як зазначалось вище, креативність у діяльності педагога відіграє значну роль. У проведенні уроку креативний учитель використовує більшу кількість фізичних вправ. Він володіє великим набором різних рухових дій, фізичних вправ, які може використовувати в різних педагогічних ситуаціях. Значний за обсягом "руховий багаж" дозволяє творчо, неординарно підходити до вирішення поставлених на уроці завдань.

Водночас одноманітність занять, одні й ті самі фізичні вправи значно спрощують уроки, зменшують бажання учнів займатися фізичною культурою. Таку діяльність учителя, котрий не в змозі використовувати широкі можливості фізичної культури як за різноманіттям фізичних вправ, так і за способів їх застосування, на наш погляд, характеризуємо як помилкову.

Для визначення показника безпомилковості за креативним критерієм візьмемо змістове наповнення уроку. Кількісну оцінку змістового наповнення становитиме загальна кількість фізичних вправ, яку вчитель використовує під час заняття.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи викладений матеріал, відмічаємо, що професійна надійність учителя фізичної культури представлена у вигляді

трьох компонентів: діяльнісний, розвивальний і регулятивний. У свою чергу, діяльнісний компонент за комунікативно-функціональним критерієм представлено у вигляді показника самовіддачі, який складається з вербальної (мовлення) і функціональної самовіддачі. Розвивальний компонент означено за оздоровчо-освітнім критерієм у вигляді показника ефективності. Остання визначається моторною і загальною щільністю уроку. Третій, регулятивний компонент представлено за креативно-оцінювальним критерієм у вигляді показника безпомилковості. Також в його основі запропоновано визначати змістове наповнення заняття і ступінь відхилення проведеного уроку від конспекту.

Чітке структурування, установлення компонентного змісту, взаємозв'язків між основними компонентами з подальшим розкриттям терміна за рахунок критеріїв та показників дозволить не лише доповнити понятійний апарат, а й сприятиме більш успішному вирішенню проблеми професійної надійності у фаховому становленні вчителя, зокрема у процесі його підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляковська О. О. Контрольно-оцінювальна діяльність учителя: теоретичні аспекти / О. О. Біляковська // Педагогічна освіта : теорія і практика. – 2013. – Вип. 14. – С. 336–340. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znp0_2013_14_67
2. Вишнякова Н. Ф. Креативная психопедагогика. Психология творческого обучения : монография / Н. Ф. Вишнякова. – Минск, 1995. – 240 с.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления : [зб. ; ред. А. М. Матюшкин]. – М. : Прогресс, 1965. – С. 443–456.
4. Делікатний К. Г. Оцінка знань як органічна частина процесу навчання / К. Г. Делікатний // Радянська школа. – 1989. – № 5. – С. 44–50.
5. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів спеціальності 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" / І. В. Зайченко. – К. : ЦП "КОМПРИНТ", 2014. – 548 с.
6. Костенко Н. В. Досвід контент-аналізу : моделі та практики : [монографія] / Н. Костенко, В. Іванов. – К. : Центр вільної преси, 2003. – 200 с.
7. Кузьмина Н. В. Основы вузовской педагогики / [под ред. Н. В. Кузьминой, И. А. Уркилина]. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1972. – 312 с.
8. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.
9. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 9. – С. 31.
10. Солтик О. О. Контент-аналітичне дослідження критеріїв надійності викладача фізичного виховання // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2015. – Вип. 3 (46). – 354 с.
11. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с. – (Серія "Альма-матер").
12. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2 / Богдан Миколайович Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 248 с.
13. Щербаков А. И. Некоторые вопросы совершенствования подготовки учителя / А. И. Щербаков // Советская педагогика. – 1971. – № 9. – С. 82–89.
14. Эргономика на железнодорожном транспорте : учебное пособие / Г. М. Грошев, М. В. Иванов, И. Ю. Романова [и др.]; под ред. Г. М. Грошева, М. В. Иванова. – М. : ГОУ "Учебно-методический центр по образованию на железнодорожном транспорте", 2009. – 390 с.

Стаття надійшла 6.05.2017 р.